

КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ В КОНТЕКСТА НА ВЪЗПИТАТЕЛНОТО ЯВЛЕНИЕ В ТВОРЧЕСТВОТО НА ЯНУШ КОРЧАК

Евгения Чаушева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Настоящата статия е посветена на концепцията за емоционалната интелигентност в творчеството на Януш Корчак. Представени са избрани моменти от трудовете му, които показват връзката между идеите и посланията му и тяхното съответствие с теорията на емоционалната интелигентност.

Ключови думи: Януш Корчак; емоционална интелигентност; възпитание; емпатия

Увод

80 години след смъртта на Януш Корчак идеите му за възпитанието на детето са все още актуални. След като светът преживя години на пандемия, а в Европа се разрази немислим военен конфликт, довели до коренна промяна в установени норми и начина на живот и отразили се пагубно на психиката, учебния процес и всекидневието на милиони деца, идеите на Корчак за хуманното отношение към децата отново са във фокуса на вниманието на възпитатели и родители в търсенето на правилния път към душата на детето, а и на възрастните, чиято отговорност е добруването на децата.

Януш Корчак – литературният псевдоним на Хенрик Голдшмит, е роден на 22 юли 1878 или 1879 год. във Варшава. Точната година на раждането му и точната дата на смъртта му не са известни. Но е безспорен факт, че загива заедно със своите възпитаници в концентрационния лагер Треблинка, след като отказва да бъде спасен без тях.

Още преди да завърши медицинското си образование, Корчак започва своята практика като учител, давайки частни уроци, за да издържа семейството си. Изявява се и като писател – автор е на произведения за деца, както и на фейлетони с обществено-възпитателна тематика. Сред най-известните му произведения, съдържащи безценни възпитателни наблюдения и послания, са „Как да обичаме детето“ (1920), „Правото на детето да бъде уважавано“ (1929), „Пра-

вила за живота“ (1930), „Дневник“, както и произведенията му за деца „Крал Матиуш Първи“, „Когато отново бъда малък“, „Крал Матиуш на безлюдния остров“ и др. Автор е и на пиесата „Сенатът на лудите“. Посвещава 30 години от живота си като директор на Дома за сираци във Варшава. Трудовете му са интердисциплинарни и съчетават наблюденията му от гледна точка на лекар, педагог, писател и вродените му личностни качества на хуманист. Проф. д-р Александър Левин обобщава, че Я. Корчак е „лекар по професия, писател по талант, педагог по призвание“ (Korchak 2012, pp. 7 – 9).

Още в младежка възраст Корчак проявява интерес към въпроси, свързани с възпитанието на децата. „Повлиян е от идеите и опита на „новото възпитание“. Запленен е от теорията на прагматичната педагогика на Джон Дюи, а също и от трудовете на Декроли, Монтесори и ранните педагози – Песталоци, Спенсър, Фрьобел. Познава педагогическата концепция на Толстой“ (Lewowicki 1994, pp. 37 – 44). „Корчак познава много добре и страховете и страданията на децата. И се стреми да предаде това свое знание на родителите“, казва Йоана Олчак-Роникер, полска писателка, която е познавала Корчак лично¹.

Важността на чувствата на децата за Януш Корчак

Революционно в идеите на Корчак е убеждението му във важността на детските емоции и чувства и необходимостта от тяхното зачитане. Според него няма разлика в значимостта на чувствата на детето и на възрастния човек. Корчак пише: „В областта на чувствата то ни превъзхожда по сила, защото не са отработени задръжките. В областта на интелекта почти се изравнява с нас, само че му липсва опит. Затова толкова често зрелият човек бива дете, а детето – зрял човек“ (Korchak 2012, p. 121).

Емоциите и чувствата никога не са получавали заслужено внимание във възпитателния процес – нито в училище, нито в семейството. Думите на основоположника на съвременната философия Рене Декарт, изречени преди стотици години, все още звучат актуално: „Никъде не проличава така ясно недостатъчността на знанията, които сме получили от древността, както в това, което те са написали за страстите“ (Dekart 1950, p. 595). А без познаването и зачитането на детските емоции, изследването и разбирането за източника им не би могло да се осъществи ефективен възпитателен процес.

Канадският психосоциолог М. Гитуни отбелязва, че през вековете са многобройни примерите „на омаловажаване на познанията за емоциите. Неведнъж е било подчертавано, че емоциите са неприемливи и трябва да бъдат контролирани... От поколение на поколение се е предавало схващането за неблагоприятното, дори вредно влияние на емоциите... Наследили сме дълбоко незнание за същността на емоционалната идентичност, съчетано с некомпетентност или по-скоро неспособност да схванем и декодираме емоцията“ (Gospodinov 2000, p. 32).

В този контекст, много често емоциите, изразявани от децата, поради тяхната неопитност и недостатъчно изграден самоконтрол, са възприемани отрицателно. В повечето случаи родителите и възпитателите първоначално се опитват „да потушат“ израза им и едва след това да се заемат с изследването им и откриването на причината, която ги е породила.

Корчак проявява търпение и отговорност към чувствата на децата и търпеливо ги наблюдава, изследва и записва изводите си, за да предаде заключенията си на следващите поколения. „Трябва да помним, че детето е недисциплинирано и зло не защото „знае“, а защото страда... На улицата трябва да се държиш прилично, да се въздържаш от прекалени изблици на веселост, да не се поддаваш на пристъпите на гняв, да не изказваш забележки и мнения, да се отнасяш с уважение към възрастните“ (Korchak 2012, p. 171). Възрастните трябва да позволят „на децата свободно да споделят чувствата си, неотговарящи на установените заповеди“.

В педагогическите си трудове си Януш Корчак често говори за сърцето на детето: „Мислите на детето не са нито по-малко, нито по-бедни и нито по-лоши от тези на възрастните, само че то мисли иначе... А детето мисли не с ума, а със сърцето си“ (Korchak 2012, p. 309). Затова „детето не слуша, то само чувства, че го изхвърляш от сърцето си“ (Korchak 2012, p. 212).

Впечатляваща е силата, с която Корчак отстоява убежденията си за правото на детето да бъде уважавано, за стремежа му да „събуди“ съвестта на възрастните, които често се отнасят към детето като към по-нисше същество. Макар да е наясно, че убежденията му противоречат на общоприетите възгледи за възпитанието, Корчак проявява изключителен стоицизъм, записвайки наблюденията си, анализирайки и критикувайки безмилостно поведението на възрастните – родители, учители и възпитатели: „Ако разделим човечеството на възрастни и деца, а живота – на детство и зрелост, то деца по света имам много, твърде много и детството обхваща доста години от живота. Само че, погълнати от собствената си борба и от собствените си грижи, ние не ги забелязваме, както не забелязвахме преди жената, селянина, поробените класи и народи“ (Korchak 2012, p. 121).

Концепцията за емоционалната интелигентност в дейността и творчеството на Януш Корчак

Даниъл Голман (Daniel Goleman), автор на книгата „Емоционалната интелигентност“, благодарение на която понятието придобива широка популярност, отбелязва, че „алтруизмът произлиза от емпатията, от възможността да разчитаме емоциите на другите – ако не усещаме нуждата или отчаянието на другия, няма да ни е грижа за него“ (Goleman 2011, p. 13). В проучването си Д. Голман привежда и извода на американския психолог Мартин Хофман, според когото „Моралът се корени тъкмо в емпатията, тъй като именно съчувствието спрямо

потенциалните жертви – хора, които изпитват болка, в опасност са или преживяват тежки лишения – а съответно и споделянето на тяхното страдание, кара околните да направят нещо, за да им помагат“ (Goleman 2011, p. 152).

Изповяданите идеи в трудовете на Януш Корчак са еталон за хуманност и в най-висока степен израз на уважение и разбиране на детето, отклик към нуждите и вникване в душата му – равнопоставеност без чувство на превъзходство и искрен стремеж към разбиране. Творчеството на Корчак няма строго научен език и структура, но е изпълнено с детайлни наблюдения, анализи, самокритика и най-важното – с идеи за усъвършенстване на възпитателния процес, така че в действителност да бъдат отчетени нуждите на детето, за да израсне то като възрастен с високи морални качества.

Цялостната педагогическа дейност на Януш Корчак е пропита с алтруизъм. В педагогическите послания на Корчак присъстват неговата емпатия към децата, самокритика, стремеж към самопознание и самоконтрол. Всички тези качества – личностни и професионални, на педагога Корчак, са част от компонентите на емоционалната интелигентност, за която все още няма (строго) научно определение, но съществуването ѝ, както и нейното значение и важност за възпитанието на детето са все по-често изследвани и анализирани в научната литература.

Според Даниел Голман именно „емпатията води до загриженост, алтруизъм и състрадание“ (Goleman 2011, p. 382). С. Чавдарова-Костова дефинира алтруизма като „действия, които предполагат една неегоистична загриженост за благополучието на другите, понякога включваща риск за индивида, който действа алтруистично“ (Chavdarova-Kostova 2000, p. 9). Дейността на Януш Корчак несъмнено е проява на висша форма на алтруизъм, „изразяващ се в загрижеността, съпричастността, състраданието, готовността за – и оказването на помощ на другите, особено на по-слабите, по-беззащитните, по-необлагодетелстваните в обществото“ (Chavdarova-Kostova 2000, p. 6).

Само човек с високи алтруистични качества може да живее и работи с убеждението „Аз съществувам не за това да ме обичат и да ми се възхищават, а аз самият да действам и обичам. Не е задължение на околните да ми помагат, аз сам съм длъжен да се грижа за света, за човека“ (Korchak 2012, p. 410).

За предшественик на понятието и теорията за „емоционална интелигентност“ се смята Едуард Торндайк, който въвежда през 1920 год. концепцията за социалния интелект. Според него социалният интелект е способността за точно възприемане на вътрешното състояние, мотивация и поведение както на самия себе си, така и на другите (El Ghoudani 2014). Пак според него интелигентността се дели на три основни вида: абстрактна, практическа и социална. А през 1983 г. Хауърд Гарднър представя своята теория за множествения интелект и „разграничава девет вида интелигентност: логично мислене, пространствено мислене, лингвистична интелигентност, телесна интелигентност, интелигентност за разкриване на човешката същност, интелигентност при възприемане на

природата, екзистенциална интелигентност, съчетаване на два или повече от предходните видове интелигентност“ (Gospodinov 2010, p. 27).

Учените Питър Саловей от Харвардския университет и Джон Майер от Университета в Ню Хемпшир определят емоционалната интелигентност като „подмножество от социалната интелигентност, която включва способността да контролираш собствените си и на другите чувства и емоции, да правиш разлика между тях и да използват тази информация, за да направляваш мислите и действията си“ (Shapiro 2020, p. 19). Според авторите емоционалната интелигентност се изразява в „разбиране на собствените емоции, управлението на емоциите, себе/мотивация, разпознаване на емоциите у другите (емпатия), контрол над взаимоотношенията“ (Gospodinov 2010, p. 56).

Голман определя емоционалната интелигентност като „основна жизнена способност“ (Goleman 2011, p. 14), Лорънс Шапиро отбелязва, че „популярността и вниманието на медиите към книгата на Голман свидетелства за това, че хората интуитивно разбират значението и важността на емоционалната интелигентност“ (Shapiro 2020, p. 19). Голман определя основните компоненти на емоционалната интелигентност така: „самоосъзнатост, управление на чувствата, справяне със стреса, емпатия, общуване, себепознание, прозрения, приемане на самия себе си, лична отговорност, себепознание, групова динамика, разрешаване на конфликти“ (Goleman 2011, pp. 405 – 406).

А според Травис Брадбери и Джин Грийвс „емоционалната интелигентност... влияе на това как контролираме поведението си, как се оправяме в сложния социален свят и какви лични решения вземаме, за да постигнем положителни резултати“ (Bradberry 2019, p. 29).

Брадбери и Травис отделят четири емоционални умения, групирани според две главни компетентности: „лична (умението за самосъзнание и самоконтрол) и социална компетентност (наличието на социално съзнание и уменията за управление на взаимоотношенията)“ (Bradberry 2019, p. 35).

Професорите от Университета в Нотингам д-р Робърт Ууд и д-р Хари Толи отбелязват, че емоциите „още са водещи в характера ни“ (Wood 2020, p. 12). Двамата определят пет основни компонента на емоционалната интелигентност: самоконтрол, самопознание, мотивация, емпатия и социални умения.

Част от тези компоненти на емоционалната интелигентност могат да бъдат разпознати в трудовете на Януш Корчак. Явно педагогът Корчак притежава високо ниво на емоционална интелигентност с всичките ѝ компоненти, което му позволява да прави своите разкрития. Силата на емпатията му позволява да усети и разбере какво чувстват децата, а мотивацията му – да създаде трудове, които да достигнат до родителите и възпитателите.

Да се спрем по-подробно на компонентите на емоционалната интелигентност, дефинирани от Ууд и Толи, и да ги потърсим в дейността и творчеството на Януш Корчак. Първият от тях е компонентът **самоконтрол**, който предпо-

лага способност за управление и контролиране на собственото емоционално състояние (Gospodinov 2010, p. 58). Корчак призовава възрастния (учител, възпитател, родител) към себепознание и самоконтрол: „Опознай себе си, преди да поискаш да опознаеш децата. Дай си сметка за онова, на което ти сам си способен, преди да започнеш да определяш на децата кръга на техните права и задължения. Всъщност ти самият си дете, което си длъжен да опознаеш, възпитаеш и преди всичко да образоваш. (Korchak 2012, pp. 187 – 188).

Самоконтролът е задължителен елемент на един от основните принципи на възпитанието – този за вискателността към личността. Януш Корчак набляга на „вискателността към самия възпитаващ субект“ (Chavdarova-Kostova 2018, p. 164).

Ето защо Корчак и изисква, но не от другите, а от тебе си. Той знае колко е важно възпитателят да наблюдава себе си и да разшифрова своите собствени мисли и чувства и да се самоконтролира. Така възпитателят достига до **себепознание** (или самопознание), което е друг елемент на емоционалната интелигентност.

Самопознанието е процес, който продължава през целия живот. „Няма гранични стълбове между различните периоди на живота, пише той, „ние ги поставяме така, както сме оцветили картата на света в различни цветове, след като сме установили изкуствените граници на държавите, които променяме през няколко години“ (Korchak 2012, pp. 163 – 164). Себепознанието е пряко свързано с опознаването на другите – на децата. И това е от особена важност за възпитателите, които периодично трябва да рефлексират, отчитайки личностните особености на възпитаниците си и промените, настъпващи във възпитателната среда. Това е процес на взаимно изучаване и обогатяване на възпитателя и неговите възпитаници. „Умният възпитател не се мръщи, когато не разбира децата – пише Корчак, – а размишлява, търси, пита тях самите. И те ще го научат да не ги засяга прекалено болезнено – стига само той да има желанието да се научи“ (пак там: 208).

Според вижданията на повечето съвременни автори от всички компоненти на емоционалната интелигентност **емпатията** присъства най-много в трудовете на Януш Корчак. Терминът емпатия е въведен през XX век от американския психолог Е. Б. Тичнър, според когото тя представлява „единно емоционално преживяване, „сливане“ на емоциите на две взаимодействащи си страни“. С. Чавдарова определя емпатията като емоционално качество на личността, изразяващо се в способността за разбиране на емоционалните състояния на другите и изразяване на съчувствие и съпричастност към тях (Chavdarova-Kostova 2000, p. 22).

Относно **емпатията** Голман установява, че емпатията, „която е в тясна връзка с емоционалната осъзнатост, е може би най-основната човешка способност... Емпатичните хора са по-чувствителни спрямо фините социални

сигнали, които подсказват нуждите или желанията на другите. Това ги прави по-подходящи за професии в областта на медицината, образованието...“ (Goleman 2011, p. 4).

Корчак не просто симпатизира на децата, той им вярва и ги уважава за това, което са. „Дългогодишната работа с децата – пише той, – затвърди убеждението ми, че те заслужават уважение, доверие и добро отношение, че с тях е много приятно, че около тях цари ведро атмосфера на приветливост, весел смях, дръзки опити и изненади, чиста и светла мила радост (Korchak 2012, p. 41). И това е емпатия, въпреки че Корчак не използва този термин.

Емпатията, проявявана от Корчак, се простира над разбирането и съпричастността и както вече беше казано, достига до уважението към детето – към неговите успехи и неуспехи (на детето), често водещи до сълзи „на безсилие и съпротива, отчаян опит за протест, вик за помощ, оплакване от небрежни грижи, признак, че излишно го потискат и му се налагат, проява на лошо самочувствие и винаги – на страдание“ (Korchak 2012, p. 46). „Нека уважаваме неуспехите и сълзите!“, призовава Корчак. Защото вникването в същността на страданието на детето е пътят да бъде разбрана детската душа (Korchak 2012, pp. 221 – 217).

Трогателен израз на емпатия са заключенията на Корчак за страдащото дете: „Самотата на детето вдъхва на куклата душа“, „Ужасно самотно може да бъде детето в своето страдание“, „Децата едва, едва се влачат. Само епидермисът е нормален. А под него са се спотаили умората, униинето, гневът, бунтът, недоверието, скръбта, тъгата“ (Korchak 2012, pp. 132 – 428) Корчак умело преминава от функцията си на лекар към тази на педагог с познания за детските емоции: „Като възпитател аз също търся симптоми: усмивката, смеха, руменината, плача, прозявката, вика, въздишката“ (Korchak 2012, p. 241).

Отрицателните чувства и емоции на децата винаги имат своята причина и тя трябва да бъде изследвана. Според Лорънс Шапиро „от гледна точка на еволюцията всяка човешка емоция има определени цели и да се изключат негативните емоции от разбирането ни за развитието на децата, е все едно да се отстрани основен цвят от палитрата на един художник – така се загубва не само един цвят, а и милиони допълнителни нюанси“ (Shapiro 2020, p. 65).

Способността за разчитане на емоциите на детето дава ценни знания на възпитателя, проявил търпение: „Ако умеете да определяте радостта на детето и нейната сила, ще забележите, че най-голяма е радостта от преодоляната трудност, от постигната цел, от откритата тайна. Радостта от триумфа и щастие от самостоятелността...“ (Shapiro 2020, p. 100).

Даниел Голман констатира: „Трупат се все повече доказателства, че фундаменталните етични настройки в живота са обусловени от емоционални способности (Goleman 2011, p. 13). Според К. Изард емоциите са „основна мотивационна система на човек“ (Chavdarova-Kostova 2001, p. 241).

В творчеството на Я. Корчак сериозно присъства социалният компонент на емоционалната интелигентност, който се свързва с убеждението му, че децата имат правото да бъдат признати и приети като равноправна част на човечеството и със **социалните им умения**, които трябва да бъдат развивани, за да участват те активно в живота на детската си общност и в живота на обществото.

„Децата съставляват висок процент от човечеството – пише той, – от населението, от народа, обитателите, те са ни съграждани, постоянни спътници. Имало ги е, има ги и ще ги има“ (Korchak 2012, p. 44).

Корчак признава правото на детето да има своята роля и място в света на възрастните, издигайки го до равнището на равноправен партньор в социалните отношения:

„...първото неоспоримо право на детето е правото му да изказва своите мисли, активно да участва в нашите разсъждения и оценка за него“ (Korchak 2012, 93). Нещо повече, възрастните трябва да дораснат „до неговото уважение и доверие“ (Korchak 2012, p. 93). В общуването си с възрастните детето проявява различни социални умения и роли. „Детето – пише той, – това са сто маски, сто роли на способен актьор. Различно към майката, различно към бащата, бабата, дядото, различно към строгия и към благия учител, различно в кухнята, сред връстниците си, различно спрямо богатите и бедните, различно във всекидневните си и празнични дрехи“ (Korchak 2012, p. 121).

Корчак се опитва да пренесе света на възрастните в средата на децата, за да се почувстват те като пълноправни участници в живота и организацията на света. Той създава детски другарски съд в дома за сираци, който има своите съдии, съдебен съвет и секретар, разписан кодекс и правила.

Според Корчак детският съд би могъл в бъдеще да сложи началото на детското равноправие, да доведе до конституция, да застави възрастните да провъзгласят декларация в защита на правата на детето. Защото „детето има право на сериозно отношение към неговите проблеми, на справедливото им разглеждане“ (Korchak 2012, p. 312).

Идеите на Корчак издържат проверката на времето и „стават основа на Женевската декларация. Преоткриваме ги и в Конвенцията на ООН за правата на детето“ (Gyurova 2017, p. 13).

Героизмът и саможертвата на Януш Корчак, предаността към възпитаниците му го превръщат в легенда през вековете, чието послание отеква и в наши дни. Науката се развива, понятията и термините се усъвършенстват в името на едно – идеята на хуманизма, идеята за равнопоставеността не само между възрастните хора, но между тях и децата.

Една от безсмъртните идеи на Корчак ни напомня, че е „необходимо успоредно със законите на наследствеността да се изучава и възпитаващата среда

– тогава може би не една загадка ще намери своето решение. „Възпитаващата среда аз наричам духа, който цари в семейството; отделните членове не могат да заемат спрямо него произволна позиция. Този ръководещ дух подчинява и не търпи съпротивление“ (Korchak 2012, p. 110).

Плашещо идентични звучат думите на Корчак, написани преди 100 години: „Покорихме света, използваме желязото, животните, поробихме тъмнокожите раси. Общо взето, уредихме взаимоотношенията между народите и приспахме масите. Но справедливият ред е още далеч, господстват неправдите и униженията“ (Korchak 2012, p. 35). И веднага след това добавя: „Не обръщаме внимание на детските съмнения и възражения“ (Korchak 2012, p. 35) и тези на Даниел Голман близо век по-късно: „Живеем във време, в което тъканта на обществото като че ли се разпада все по-бързо, в което себичността, насилието и злобата заразяват здравите корени на нашия обществен живот. Важността на емоционалната интелигентност личи във връзката между чувство, характер и морални инстинкти“ (Goleman 2011, p. 13).

Много точно френският учител Селестен Френе в книгата си „Обръщение към родителите“ описва ситуацията на децата – изкупителна жертва на негативните явления, съпътстващи социалните промени във Франция (и в Европа), промени, които водят до: отслабване на семейните връзки и дестабилизация на семейството – финансова/икономическа и емоционална – много деца не могат да разчитат на вниманието и подкрепата на най-близките си, загрижени за оцеляването си; разрушаване на социалната среда – особено в големите градове детето се чувства изгубено сред шума и бетонните еднотипни сгради, заобиколено от изкушенията на игралните зали и автомати, наркопласъори, сутеньори и педофили. За него няма място дори на улицата и на детските площадки – те са за профучаващите автомобили, боклуките наркоманите; агресивно отношение на възрастните към децата – за възрастните децата са врагове, които са виновни за всичко дори когато се връщат вкъщи с изпочупени ребра; култ към насилието и жестокостта (насаждани и от медиите), които се възприемат от подрастващите като нормален модел на поведение; училище, което също е враждебно към детето – то е обезличено сред мнозинството такива деца, чувства се самотно, училището не удовлетворява индивидуалните му потребности (Guyrova 2017, p. 14).

Лорънс Шапиро привежда данни от Фондацията за защита децата, според които само за един ден в САЩ: шест деца се самоубиват, 342 деца под 18 години са арестувани за насилие, 1407 бебета се раждат от майки под 19 години, 2833 деца напускат училище, 6042 деца са арестувани, 135 000 деца носят оръжие в училище. (Shapiro 2020, p. 20). На 23 октомври Върховният комисариат на ООН за бежанците публикува данни, според които в Украйна от 24 февруари до 23 октомври са починали 368 деца, а 493 са ранени – реал-

ният брой е много по-висок, тъй като информацията от районите, в които са се водили тежки боеве, се забавя.

Днес е налице засилен интерес към изучаването на емоционалната интелигентност. Признава се и важноста ѝ за възпитанието на децата и за развитието на възрастните. „Сега науката най-сетне е в състояние да говори авторитетно по тези наболели и объркващи въпроси за най-иррационалните кътчета на душата, а следователно да очертае доста точна карта на човешкото сърце“ (Goleman 2011, p. 12). Защото не бива да забравяме колко „ужасно самотно може да бъде детето в своето страдание“ (Korchak 2012, p. 162).

Изключителната сензитивност на Корчак към децата, силата на духа и волята му позволяват да осъществи своите неуморни наблюдения над поведението на възпитаниците си, да бъде пример за тях, да ги обича и да се грижи с цялото си сърце за тях и да бъде с тях дори в сетния им час. Само най-чистото чувство и емоция може да служат на доброто така, че да пребъде през годините, чувство, което изтрива дори страха от смъртта.

Заклучение

Анализът на идеите на Януш Корчак и връзката им с теорията за емоционалната интелигентност показва за пореден път актуалността на неговото творчество и посланията, скрити в него за съвременните възпитатели – учители и родители.

В свят, в който технологиите позволяват на човека да прави почти всичко – например от разстояние да настрои температурата на стаята, да заповяда на робота прахосмукачка кога точно да почисти, и пр., хората – родители, деца, учители и възпитатели, продължават да се затрудняват да контролират емоциите си – своите собствени и тези на близките си, и продължават в най-висока степен да страдат от това. В един свят, в който информацията е по-достъпна от всякога и технологиите – все по-съвършени, няма оправдание за липсата на образованост за избухването на войни, в които загиват деца. Децата са прокудени от домовете си и са принудени да търсят убежище в чужди държави, да прекъсват процеса си на образование и да живеят в условия, които не отговарят на нуждите им и на правото им на благополучие. 80 години след смъртта на Януш Корчак, посланията му са по-актуални от всякога и имат нужда от още повече внимание и популяризиране, след като поколения пораснали деца като че ли забравиха ужасите и унищожителните последици на последната световна война. И си струва да си припомним диалога между Корчак и един старец:

„И аз. Имам деца и внуци. А вие? А вие, господине, а вие, друже?“

– Аз имам двеста.

– Ама и вас си ви бива – шегобиец“.

100 години след този диалог, записан в дневника на Януш Корчак, може да се каже, че с широкото си сърце той е приемал всички деца по света като свои.

За него всички деца по света имат нужда към тях да се отнасят с уважение. И 100 години по-късно възрастните все още търсят пътя към детската душа и отговорите на въпросите, свързани с откриването на най-добрите педагогически практики. За съжаление, все още „възрастните не знаят всичко“ и това не е възможно. Но в процеса на търсене на истините за живота и за децата творчеството на Януш Корчак все още би могло да помогне. Защото е извор на педагогическа мъдрост и човечност.

БЕЛЕЖКИ

1. ДОЙЧЕ ВЕЛЕ.
2. EI GHOUDANI, K.; LOPEZ-ZAFRA, E., 2014, L'intelligence émotionnelle: concepts, modèles et applications dans l'éducation - https://www.researchgate.net/publication/260058449_L%27intelligence_emotionnelle_concepts_modeles_et_applications_dans_l%27education_pdf

ЛИТЕРАТУРА

- БРАДБЕРИ, Т.; ГРИЙВС, ДЖ., 2019. *Емоционална интелигентност 2.0*. София: Изток – Запад.
- ГОЛМАН, Д., 2011. *Емоционалната интелигентност*. София: Изток – Запад.
- ГОСПОДИНОВ, В., 2010. *Юноши – девиации – емоционална интелигентност*. София: Изток – Запад.
- ГЮРОВА, В., 2017. *Социална чувствителност към проблемите на децата и техните права*. София: Св. Климент Охридски.
- ДЕКАРТ, Р., 1950. *Избранные произведения*. Москва: Государственное издательство политической литературы.
- КОРЧАК, Я., 2012. *Избрани съчинения*. София: Сонм.
- УУД, Р.; ТОЛИ, Х., 2020. *Професионални тестове за емоционална интелигентност*. София: Losus.
- ЧАВДАРОВА-КОСТОВА, С., 2000. *Алтруизъм и възпитание*. София: Образование.
- ЧАВДАРОВА-КОСТОВА, С., 2001. *Интелект и възпитание*. София: ВЕДА СЛОВЕНА – ЖГ.
- ЧАВДАРОВА-КОСТОВА, С.; ДЕЛИБАЛТОВА, В.; ГОСПОДИНОВ, Б. 2018. *Педагогика*. София: Св. Климент Охридски.
- ШАПИРО, Л., 2020. *Как да възпитаваме дете с висок емоционален коефициент*. София: ЖАР.
- LEWOWICKI, T., 1994. *Janusz Korczak, Prospects: the quarterly review of comparative education*. Paris: UNESCO.

REFERENCES

- BRADBERI, T.; GRIYVS, DZH., 2019. *Emotsionalna inteligentnost 2.0*. Sofia: Iztok – Zapad [in Bulgarian].
- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2000 *Altruizam i vazpitanie*. Sofia: Obrazovanie [in Bulgarian].
- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S., 2001 *Intelekt i vazpitanie*. Sofia: Veda slovena – ZhG [in Bulgarian].
- CHAVDAROVA-KOSTOVA, S.; DELIBALTOVA, V.; GOSPODINOV, B. 2018. *Pedagogika*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [in Bulgarian].
- GOLEMAN, D., 2011. *Emotsionalnata inteligentnost*. Sofia: Iztok – Zapad [in Bulgarian].
- GOSPODINOV, V., 2010. *Yunoshi – Devitsii – Emotsionalna inteligentnost*. Sofia: Iztok-Zapad [in Bulgarian].
- GYUROVA, V., 2017. *Sotsialna chuvstvitelnost kam problemite na detsata i tehните prava*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [in Bulgarian].
- DEKART, R., 1950. *Izbrannye proizvedenia*. Moskva: Gosudarstvennoe izdatelystvo politicheskoy literaturi.
- KORCHAK, Ya., 2012. *Izbrani sachenia*. Sofia: Sonm [in Bulgarian].
- LEWOWICKI, T., 1994. *Janusz Korczak, Prospects: the quarterly review of comparative education*. Paris: UNESCO.
- SHAPIRO, L., 2020. *How to raise a child with a Hight EQ*. Sofia: Jar.
- WOOD, R.; TOLLEY, H., 2003. *Test your emotional intelligence*. Kogan Page limited.

THE CONCEPT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL PHENOMENON IN THE WORK OF JANUSZ KORCZAK

Abstract. The current study is devoted to the concept of emotional intelligence in the work of Janusz Korczak. Selected moments from his work are presented that show the relationship between his ideas and messages and their correspondence with the components in the modern understanding of the theory of emotional intelligence.

Keywords: Janusz Korczak; emotional intelligence; education; empathy

✉ **Mrs. Evgenia Chausheva**

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: e.chausheva@fp.uni-sofia.bg